

Archeologienota

Dessel, Molsebaan

Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Dessel, Molsebaan: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Thomas Pieters, Jasmijn Overmeire

Erkende archeoloog

Inger Woltinge

BAAC-Projectnummer

2019G43

Plaats en datum

Gent, 30 juli 2019

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 1186

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

Inhoud

1	Bureauonderzoek	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	4
1.1.3	Aanleiding	4
1.1.4	Huidige situatie	5
1.1.5	Geplande werken en bodemingrepen	6
1.1.6	Randvoorwaarden	10
1.2	Werkwijze en strategie	11
1.2.1	Onderzoeksvragen	11
1.2.2	Heuristiek	11
1.3	Assessmentrapport	12
1.3.1	Landschappelijk kader	13
1.3.2	Historisch kader	24
1.3.3	Cartografische bronnen	24
1.3.4	Archeologisch kader	29
1.4	Besluit	31
1.4.1	Datering en interpretatie	31
1.4.2	Archeologische verwachting	31
1.4.3	Potentieel op kennisvermeerdering	33
1.4.4	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	33
2	Samenvatting	35
3	Plannenlijst	36
4	Lijst met figuren	36
5	Lijst met tabellen	36
6	Bibliografie	37
7	Bijlagen	38

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Dessel, Molsebaan		
Ligging	Molsebaan 52, 2480 Dessel, Antwerpen		
Kadaster	Dessel, Afdeling 1, Sectie E, 1016m, 1016k, 1016p, 1017y, 1020k		
Coördinaten	Noordwest:	x: 202009.6	y: 214360.3
	Noordoost:	x: 202113.0	y: 214378.9
	Zuidwest:	x: 202015.9	y: 214297.8
	Zuidoost:	x: 202065.8	y: 214302.1
Projectcode BAAC Vlaanderen	2019-0762		
Bureau-onderzoek	Projectcode	2019G43	
	Erkend archeoloog	Inger Woltinge (2015/00023)	
	Betrokken actoren	Thomas Pieters (archeoloog) Jasmijn Overmeire (archeoloog)	
	Betrokken derden	Niet van toepassing	

¹ AGIV 2019g

Plan 2: Plangebied op kadasterkaart² (GRB) (1:800; digitaal; 11.07.2019)

² AGIV 2019d

1.1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving.

Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouw polyvalent handelsgebouw gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van rioleringen, nutsleidingen, waterrecuperatiewerken,...) die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Dessel, Molsebaan* bedraagt ca. 4.825 m². Het valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor

op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).³

Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving een waarde voor ‘beschermde onroerend erfgoed’ opgenomen in het Geoportaal.⁴ Het voormalig gemeentehuis werd beschermd als monument omwille van haar algemeen belang gevormd door haar architectuurhistorische waarde:

“Door zijn inplanting met een oriëntatie naar het Marktpllein vormt het gemeentehuis van Dessel samen met de nabijgelegen Sint-Niklaaskerk een beeldbepalend bouwwerk dat het centrum sterk domineert, structureert en karakteriseert. Het gemeentehuis van Dessel (1932-1934) is exemplarisch voor de sinds 19de eeuw opkomende bouwtypologie van gemeentehuizen, in casu conceptueel als gemeentehuis opgetrokken in neostijl en naar ontwerp van de provinciale architect in functie. Tegelijkertijd is het representatief voor het architecturale oeuvre van provinciaal bouwmeester Jules Taeymans (1872-1944).”⁵

Aangezien het plangebied in een woongebied ligt, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3.000 m² of meer bedraagt en de ingreep minstens 1.000 m² bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het agentschap Onroerend, wordt bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd.

1.1.4 Huidige situatie

Het plangebied is in huidige toestand een gedeeltelijk braakliggend, gedeeltelijk in gebruik genomen terrein. Op perceel 1017Y staat een woonhuis met aanbouw en verharde oprit (Figuur 1), perceel 1016K herbergt een kantoorgebouw met deels verharde oprit en parkeerruimte en op perceel 1020K is een opslagruimte aanwezig.

⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2019 ID:4184

⁵ Ibid

Figuur 1: Zicht vanop de Melsebaan op het woonhuis (l.) en het bureau (r.)⁶

Figuur 2: Zicht vanop de Melsebaan op de bureauruimte.⁷

1.1.5 Geplande werken en bodemingrepen

De opdrachtgever plant op het terrein de aanleg van een nieuwbouw polyvalent handelsgebouw met bijhorende parking en groenaanleg. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

⁶ GOOGLE n.d.

⁷ GOOGLE n.d.

Naast het handelsgebouw wordt een niet-overdekte loskade in helling, aansluitend aan een dockshelter voorzien. Aan de zuidkant van de winkel wordt een nieuwe middenspanningscabine geplaatst en aan de straatzijde wordt ook een marketingtotem voorzien.⁸

Alle hemelwater wordt opgevangen in een open infiltratiebekken/wadi achteraan het terrein. Het bekken zal samengesteld worden uit een lager gedeelte van 0,3m en een dieper gedeelte van 1,5 m onder het maaiveld.

Het handelsgebouw wordt opgevat als een staalstructuur waartegen betonpanelen worden bevestigd. De wanden starten vanop een funderingsplint (onderkant op 0,8 m onder maaiveld) die rust op de funderingszolen van de staalstructuur (1,4 m onder maaiveld/ onder voorbehoud studie ingenieur).

Het gebouw wordt voorzien van een 44-tal funderingszolen van twee verschillende types:

36-tal funderingszolen (structuur gebouw) van gemiddeld 1 m(x) x 1 m(y) x 0,6 m(z) met onderkant op 1,4 m onder het maaiveld

8-tal funderingszolen (structuur luifel) van gemiddeld 0,6 m(x) x 0,6 m(y) x 0,6 m(z) met onderkant op 0,8 m onder het maaiveld

Voor de rest van het plangebied gelden deze ontgravingsdieptes:⁹

- Uitgraving t.p.v. vloerplaat: 0,6 m onder het maaiveld
- Uitgraving t.p.v. loskade in helling: 1,45 m onder het maaiveld
- Uitgraving t.p.v. verhardingen: 0,5 m onder het maaiveld
- Uitgraving t.p.v. MS-cabine: 0,9 m onder het maaiveld
- Uitgraving t.p.v. totem: 0,8 m onder het maaiveld
- Uitgraving t.p.v. HW-put: 3,4 m onder het maaiveld
- Uitgraving t.p.v. septiek: 2,2 m onder het maaiveld
- Rioleringsdiepte: 1,2 à 2 m onder het maaiveld
- Funderingsdiepte: 1,5 m onder het maaiveld (onder voorbehoud studie ingenieur)

⁸ Overzicht bouwingrepen en -dieptes aangeleverd door opdrachtgever.

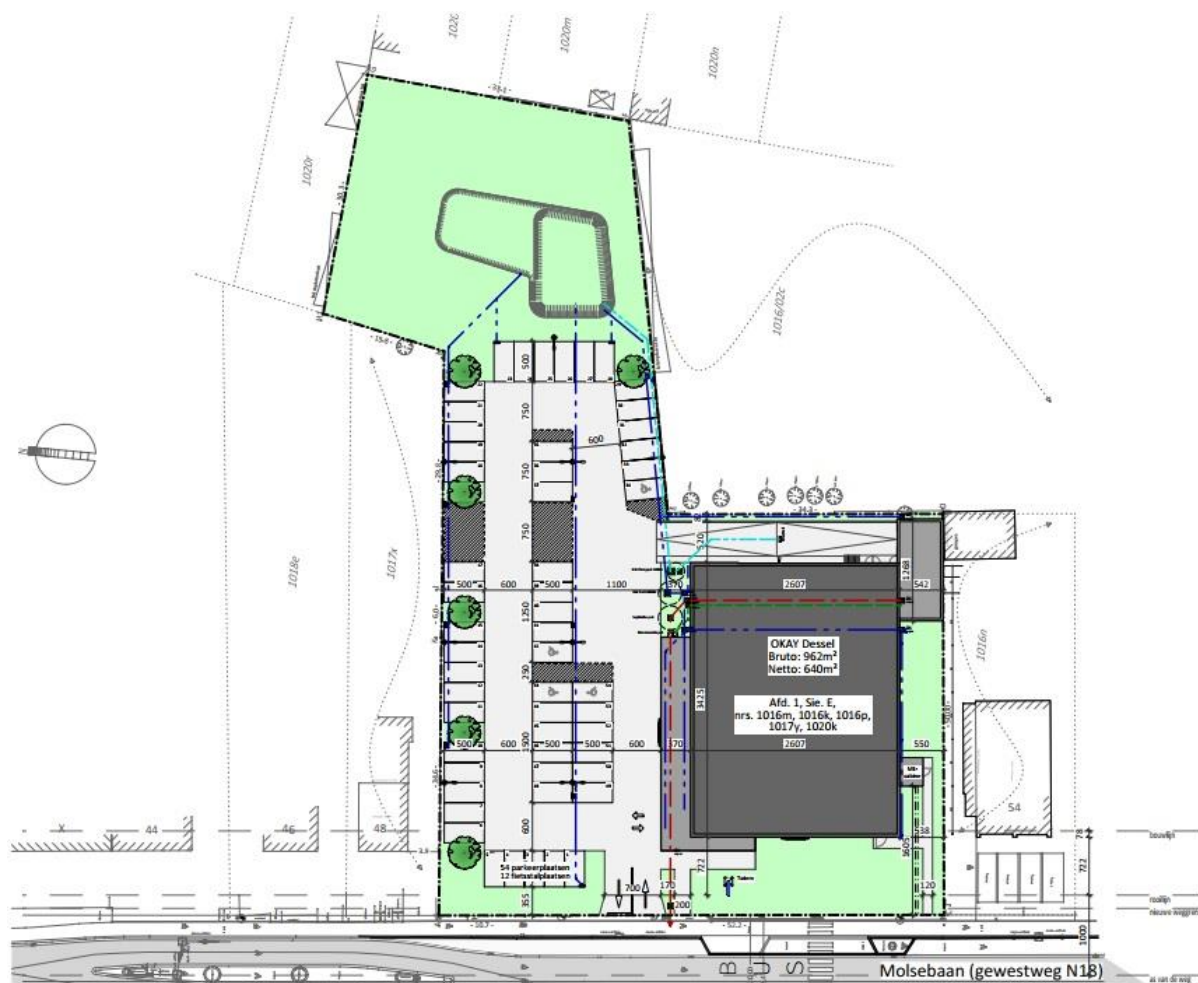
⁹ Ibid.

Plan 3: Plangebied met plangebied¹⁰ op orthofoto¹¹ (1:1.000; digitaal; 11.07.2019)

¹⁰ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

¹¹ AGIV 2019e

Figuur 3: Toekomstige inplanting¹²

¹² Plan aangebracht door initiatiefnemer.

1.1.6 Randvoorwaarden

Vanwege het feit dat er nog gebouwen op het terrein staan die moeten worden gesloopt en niet alle gronden in eigendom zijn van de opdrachtgever, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat de ingreep in de bodem zoals gesteld in het programma van maatregelen op een later tijdstip, na de sloop van de gebouwen en het in eigendom komen van de terreinen uitgevoerd dient te worden.

1.2 Werkwijze en strategie

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

1.2.1 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de bewaringstoestand van deze waarden?
- Betreft het behoudenswaardige archeologische waarden?
- Wat is de relatie tussen deze waarden en het landschap?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

1.2.2 Heuristiek

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto

- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten.

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.¹³ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

1.3 Assessmentrapport

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

¹³ BEYAERT et al. 2006

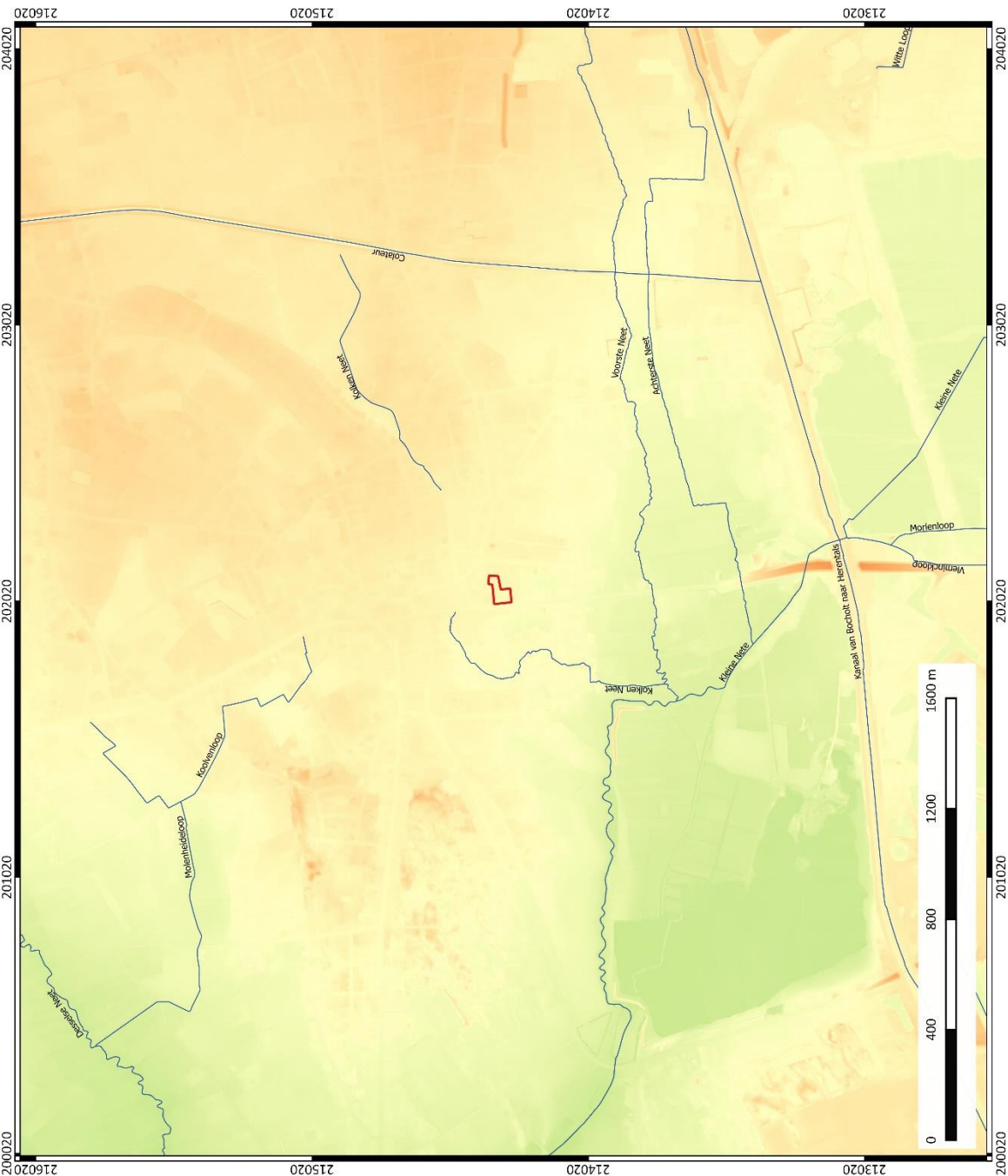
1.3.1 Landschappelijk kader

Hieronder volgt een overzicht van het grondgebruik en de aardkundige, hydrografische en fysisch-geografische gegevens van het plangebied.

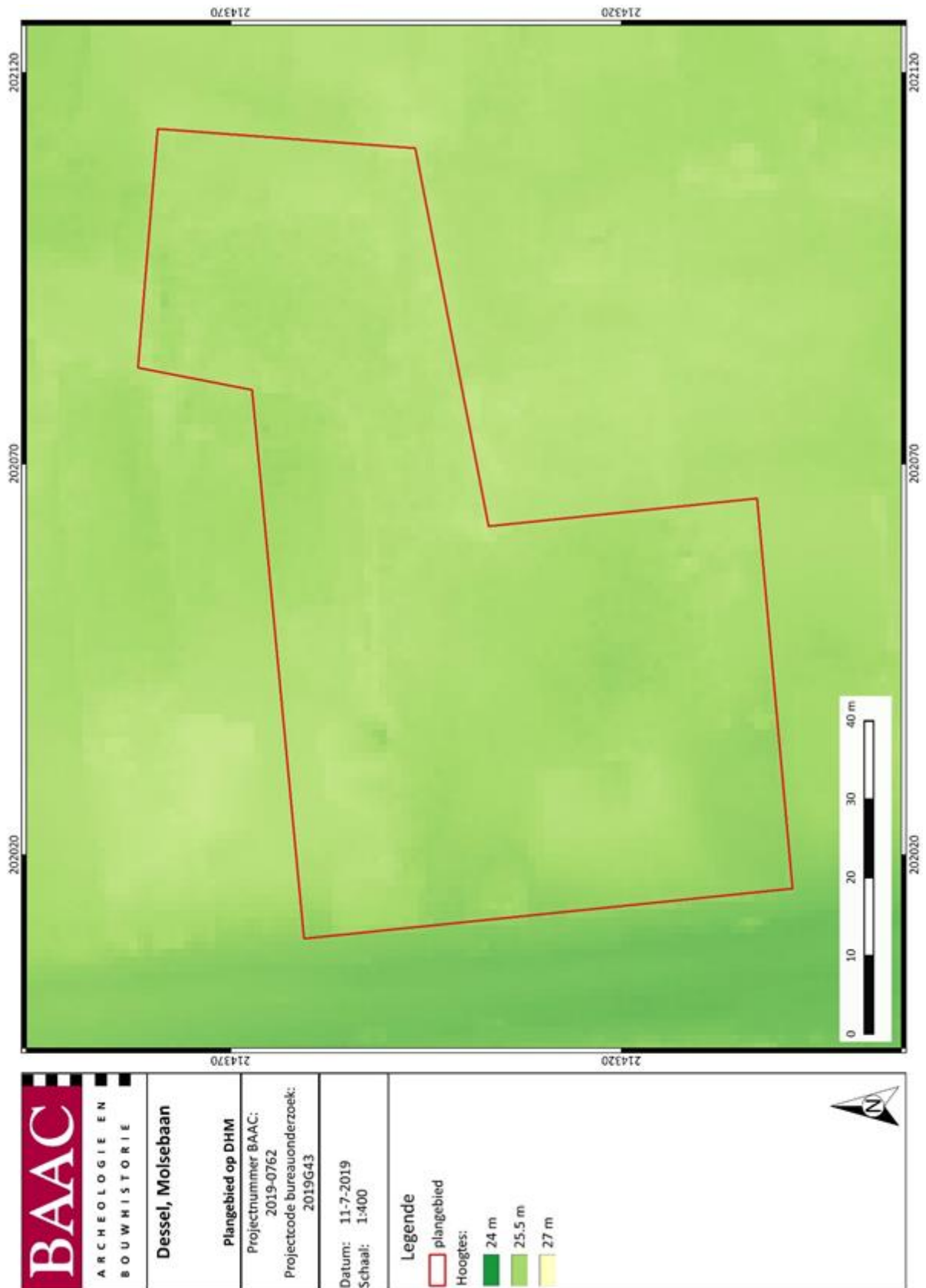
Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Plan 1. Het plangebied Dessel Molsebaan is gelegen aan de Molsebaan.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 24 en 28 m + TAW.

Plan 4: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)¹⁴, met aanduiding van de waterwegen (1:12.500; digitaal; 11.07.2019)

Plan 5: Plangebied en hoogteprofielen op het DHM¹⁵ (1:400; digitaal; 11.07.2019)

¹⁵ AGIV 2019c

Landschappelijke en hydrografische situering

Dessel behoort volgens de kaart van traditionele landschappen tot de centrale Kempen en ligt op de westelijke helling van het '*Kempisch Plateau*'. De Kempen worden gekenmerkt door dagzomende fijne dekzanden met een eolische oorsprong die werden afgezet tijdens de laatste ijstijd. De geomorfologische eenheid waar het plangebied gelegen is heet de depressie van Schyns-Nete en is een laagliggend gebied (tussen +5 – 20 m). Het wordt gekenmerkt door een bosrijk zachtgolvend gebied met een parallelle reliëfstructuur gevormd door valleien en pliocene dekzandruggen. Deze worden gevormd door een verschil in substraat: weerstandbiedende lagen (klei en grof zand) vormen de ruggen, de meest erodeerbare lagen (fijn zand) de lagere delen¹⁶. Plaatselijk zijn deze bedekt met holocene rivierduinen¹⁷. De depressie wordt in het noorden begrensd door het glacijs van Brasschaat, op zijn beurt de overgang naar de cuesta van de Kempen. In het zuiden wordt de depressie begrensd door de cuesta van de klei van Boom¹⁸. Het plangebied zelf ligt op een duinreliëf 'de Zandbergen', waar zich een heidegebied ontwikkelde¹⁹.

De westelijke helling van het '*Kempisch Plateau*' is door terug schrijdende erosie versneden en is niet zo steil als de zuidelijke en oostelijke helling. De helling vertoont 'uitsprongen' en 'inhammen', die samenhangen met de Tertiaire afzettingen. De valleien op de rand en verder stroomafwaarts behoren tot het Scheldebekken. Hier sluiten de bredere valleien van de Witte en Kleine Nete op aan. Deze vormen de *Depressie van de Schijns-Nete*, die bestaat uit een afwisseling van overwegend west-oost georiënteerde ruggen en dalen met een geringe hoogte (max. 5 m)²⁰.

Door de omgeving van Dessel lopen een viertal waterlopen. In het noorden lopen van oost naar west de Werbeekse en de Witte Nete, die samen de bovenloop van de Kleine Nete vormen. In het zuiden lopen een aantal zijbeken die samenvloeien in de Witte Nete, i.e. de Kolkeneet, de Voorste en Achterste Nete.

Paleogeen en neogeen (tertiair)

Het tertiair substraat in het plangebied wordt volgens de *Databank Ondergrond Vlaanderen*²¹ gevormd door het lid van Mol, onderdeel van de formatie van Mol.

Dit substraat werd gevormd tijdens het laat Plioceen en bestaat uit zeer goed gesorteerd wit grof kwartszand met een kwartsgrindlaagje met kiezeloolieten aan de basis. Ten zuiden van het plangebied bevindt zich de formatie van Kasterlee met bleekgroen tot bruin glauconiethoudend fijn zand, paarse kleihorizonten en zwarte silexkeitjes.

Quartair

Volgens de quartairgeologische profieltypekaart (1/200.000) ligt het plangebied volledig in type 1. Dit type staat voor eolische afzetting (zand tot silt) van het weichseliaan (laat-pleistoceen), mogelijk vroeg-

¹⁶ Paulissen 1983, 154.

¹⁷ Antrop *et al.* 2002, 36.

¹⁸ Beerten 2011, 7.

¹⁹ <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/121954>

²⁰ Beertsen *et al.* 2006, 7.

²¹ AGIV 2016

holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en het centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen (ELPw) en/of hellingafzettingen van het quartair (HQ).²²

Rondom het plangebied komen de types 1b, 3 en 3a voor. Type 1b bestaat uit zandige eolische afzettingen van het holoceen en mogelijk tardiglaciaal (laat-weichseliaan (EH). Eolische afzettingen (zand tot silt) van het weichseliaan (laat-pleistoceen), mogelijk vroeg-holocene; zand tot zandleem in het noordelijk en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen (ELPw) en/of hellingsafzettingen van het quartair. Type 3 wordt gekenmerkt door eolische afzettingen (zand tot silt) van het weichseliaan (laat-pleistoceen), mogelijk vroeg-holocene; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen (ELPw) en/of hellingsafzettingen van het quartair (HQ) bovenop fluviatiele afzettingen van het weichseliaan (laat-pleistoceen) (FLPw). Type 3a vult aan met fluviatiele afzettingen (organochemisch en primair inclus), afzettingen van het holocene en mogelijk tardiglaciaal (laat-weichseliaan) (FH).

Op de samengestelde quartairprofieltypekaart met een kleinere schaal (1/50.000) wordt het plangebied gekarteerd als type 22, aangrenzend aan type 23.

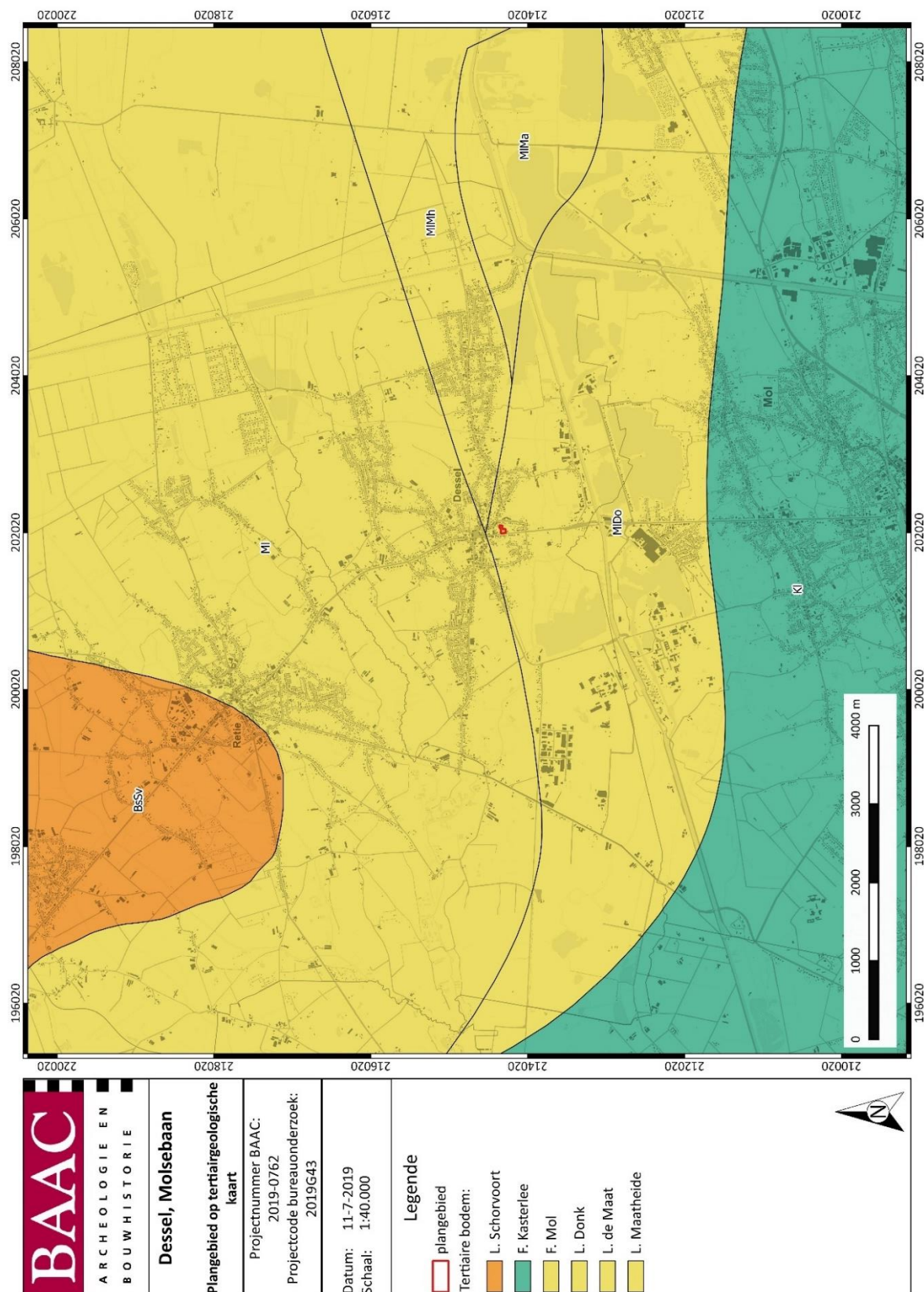
Type 22 bestaat eolische afzettingen van lokale oorsprong (zand tot lichte zandleem in het dekzandgebied, zandleem in het overgangsgebied, mogelijk alternerend complex van zand- en leemlagen, herwerking van tertiair materiaal), bovenop grofkorrelige vlechtende rivierafzettingen (meerdere fining-up cycli bestaande uit grindhoudend tot grintrijk zand aan de basis, halffijn zand tot klei aan de top.). Hieronder bevinden zich meanderende rivierafzettingen (1 of meerdere cycli van fijn tot grof zand aan de basis, gevolgd door lemig en/of kleilig materiaal. Veen)²³

Type 23 bestaat uit tertiair substraat met daarbovenop eolische afzettingen uit de Formatie van Wildert (geel – geelgrijs zwaklemig kwartshoudend zand)²⁴ en duinzand.

²² AGIV 2019f

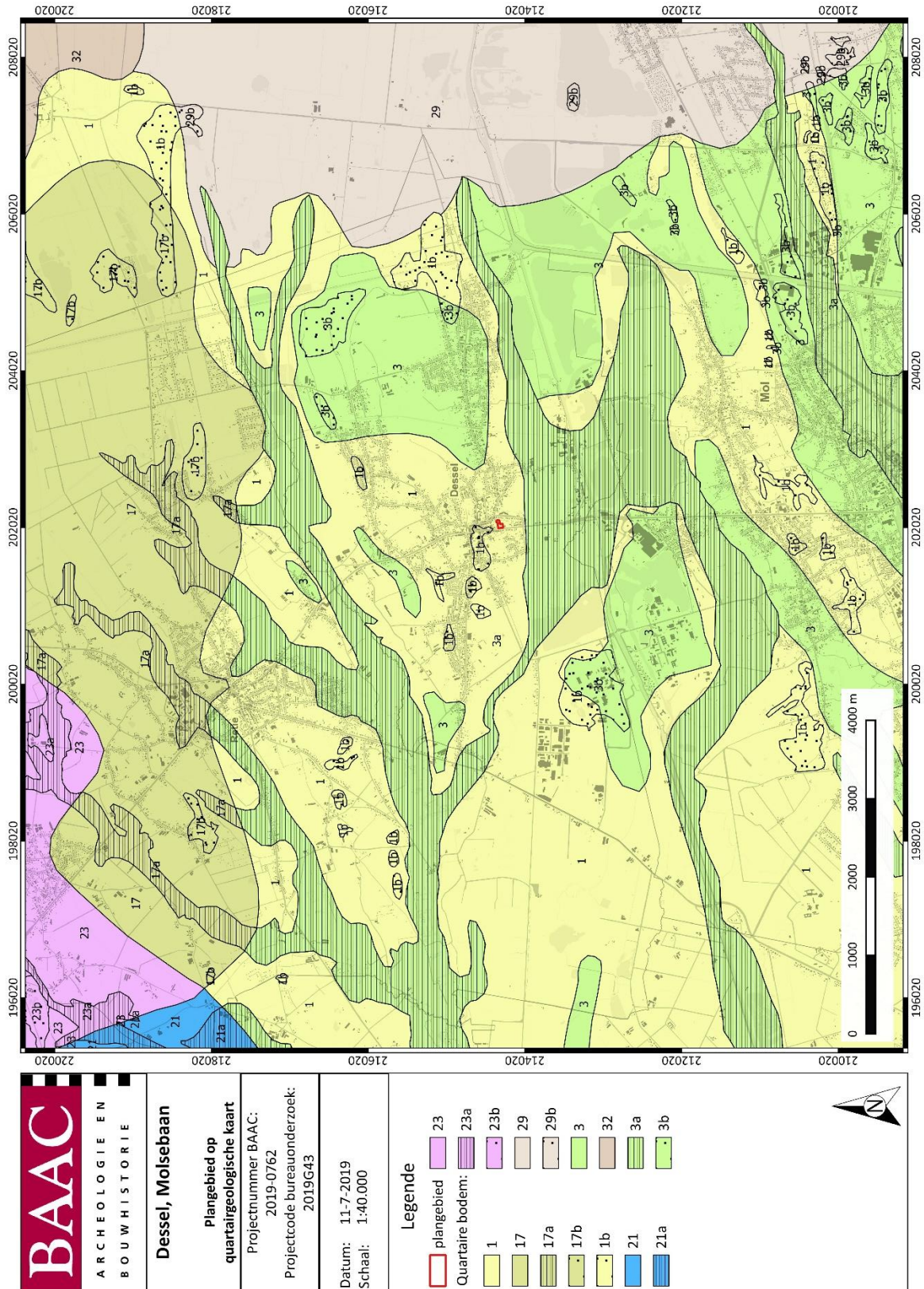
²³ AGIV 2019a

²⁴ Beerten *et al.* 2006, 15.

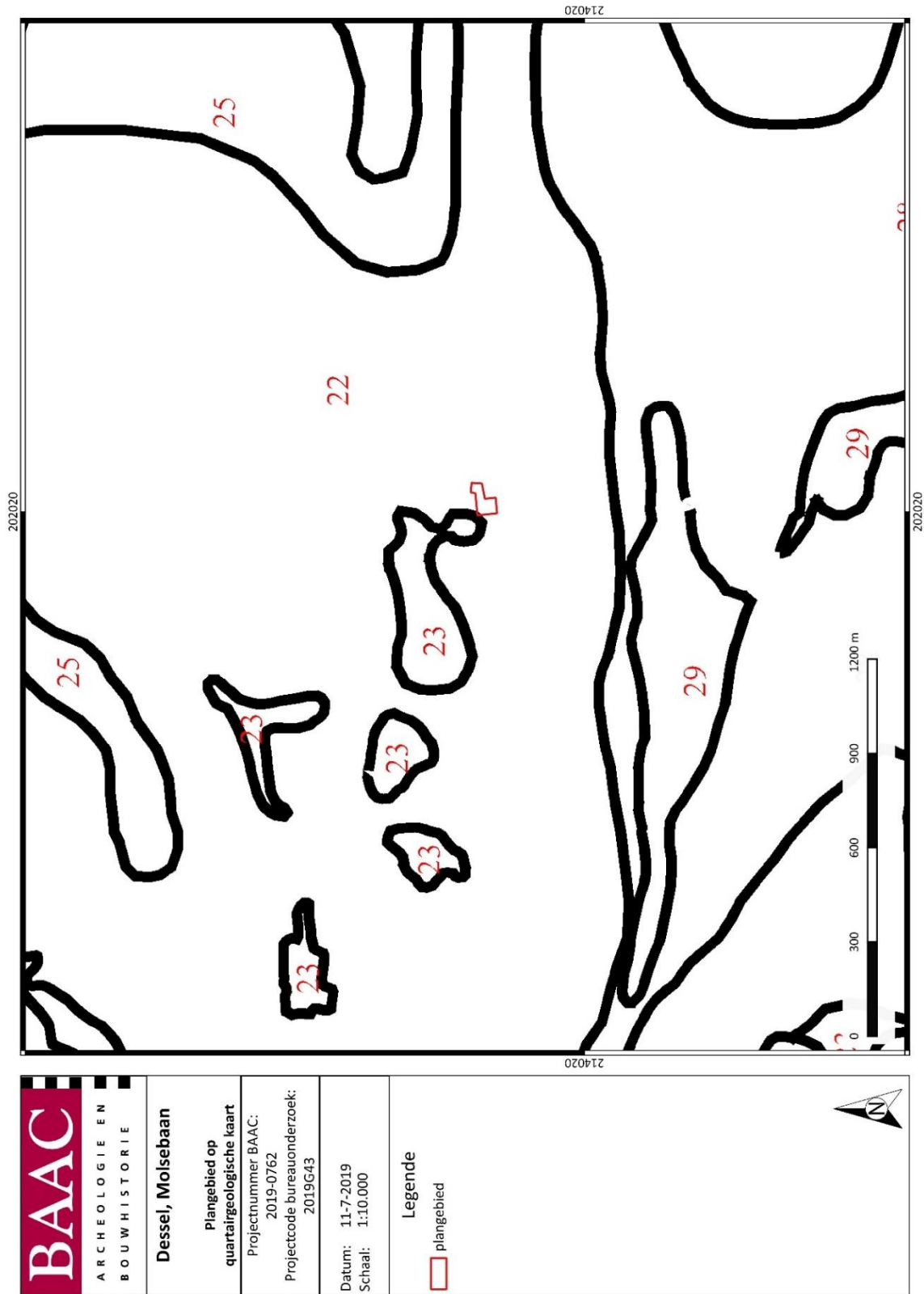
Plan 6: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart²⁵ (1:40.000; digitaal; 11.07.2019)

²⁵ DOV VLAANDEREN 2019a

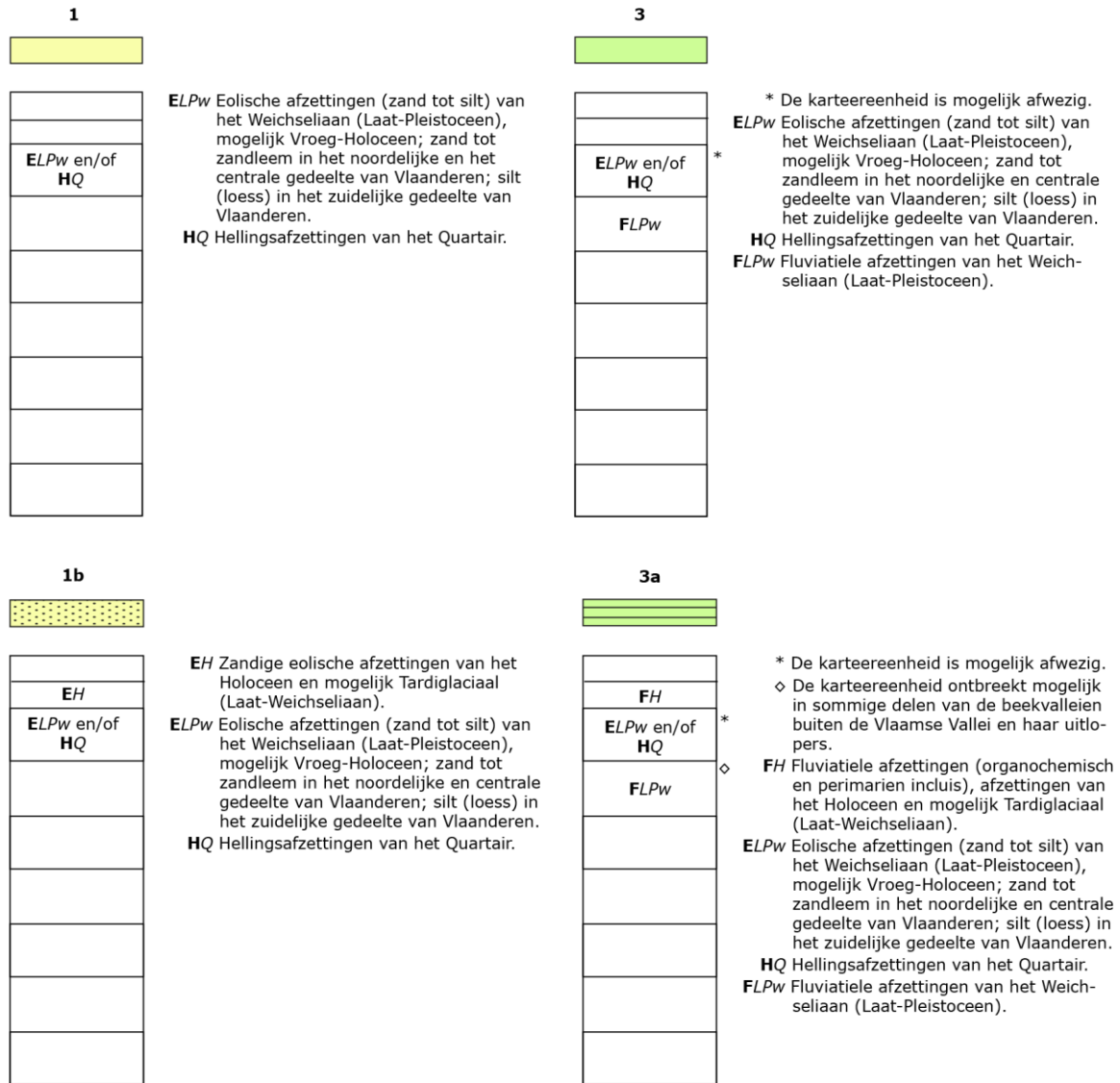
Plan 7: Plangebied op de Quartairegeologische kaart²⁶ (1:40.000; digitaal; 11.07.2019)

²⁶ AGIV 2019f

Plan 8: Plangebied op de Quartairgeologische kaart²⁷ (1:10.000, digitaal; 11.07.2019)

²⁷ AGIV 2019a

Figuur 4: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart betreffende het plangebied²⁸

Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als bebouwde zone (OB) en wordt grotendeels omringd door matig droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont (Zcm) en matig natte zandbodem met dikke antropogene humus A horizont (Zdm).²⁹

Bij deze matig droge plaggenbodems (Zcm) vindt men onder de dik humeuze A horizont vaak overblijfselen van een Podzol B of een verbrokkelde textuur B horizont. Roestverschijnselen komen voor tussen 60 en 90 cm. De bodems zijn nooit overdreven nat zelfs niet tijdens het voorjaar, maar ze kunnen in de zomer aan watergebrek lijden. Tuinbouwgewassen geven zeer goede resultaten,

²⁸ DOV VLAANDEREN 2019b

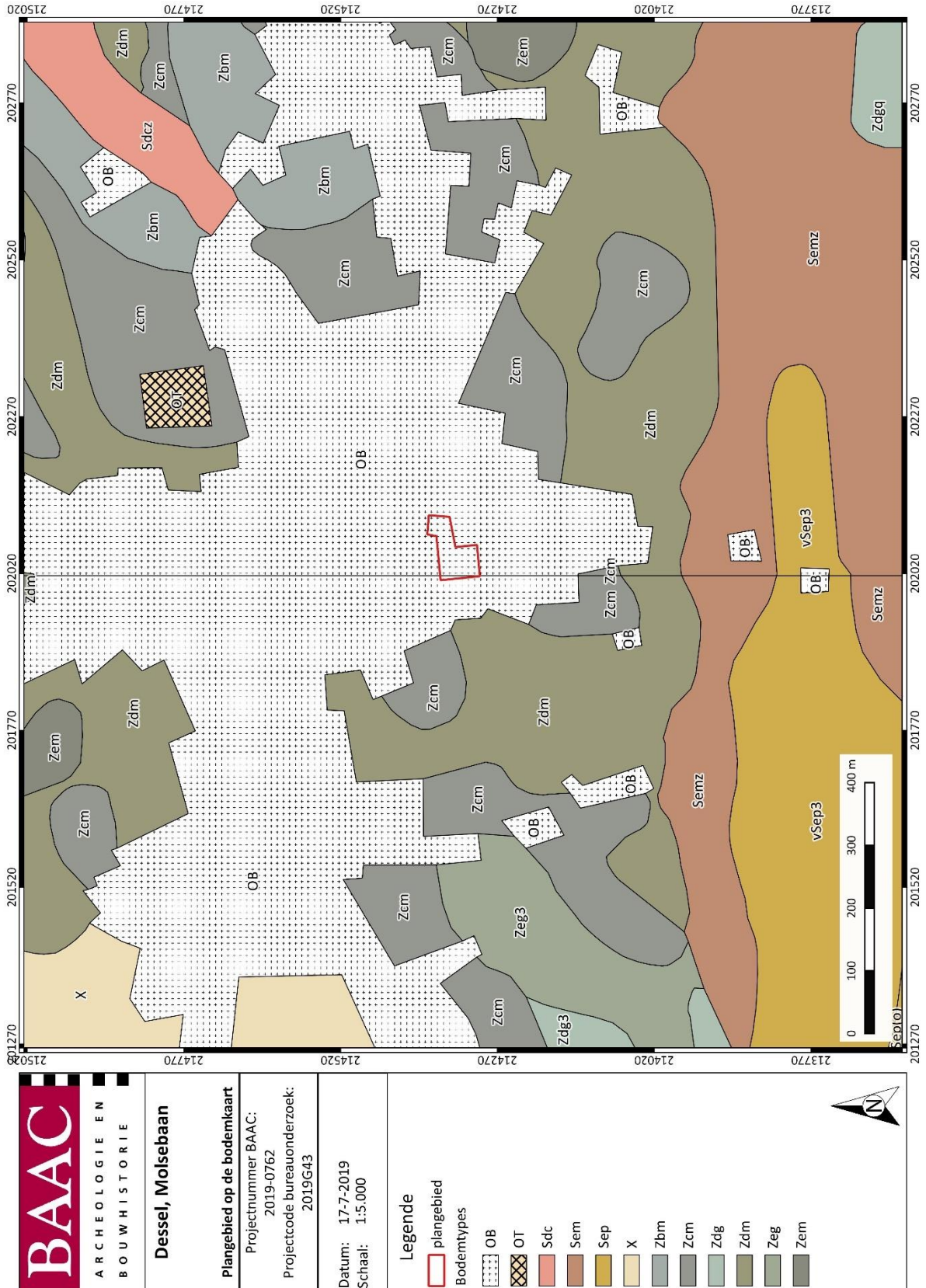
²⁹ AGIV 2019b

eventueel mits berekening in de zomer. De bodems komen veelvuldig voor nabij oude woonkernen of hoeven.³⁰

De matige natte plaggenbodems (Zdm), uitzonderlijk geassocieerd met matig droge plaggenbodems in ZDm, hebben een homogeen humeuze bruinachtig of grijsachtige bovengrond van minstens 60 cm dik. De onderkant van het plaggendek is dikwijls zwartachtig en zeer humusrijk; het betreft de bouwlaag van een begraven profiel in het plaggendek verwerkt. Indien het begraven profiel een verbrokkelde textuur B is of een gesoliflueerde afzetting komen duidelijke roestverschijnselen voor. Is de ondergrond gevormd door een hydromorfe podzol dan worden roestverschijnselen moeilijk te herkennen. In het plaggendek vindt men roestverschijnselen tussen 40 en 60 cm. De waterhuishouding is gekenmerkt door natte bodems in de winter met hoge voorjaarswater-stand.³¹

³⁰ Ibid

³¹ Ibid

Plan 9: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (1:5.000; digitaal; 17.07.2019)³²

³² AGIV 2019b

1.3.2 Historisch kader

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Dessel, een gemeente in het noordoosten van de provincie Antwerpen.

De eerste sporen van menselijke aanwezigheid in de ruime omgeving van Dessel dateren uit het mesolithicum, waarvan de oppervlaktevondsten van prehistorische werktuigen in Wezel en Retie getuigen.³³ Deze aanwezigheid concentreerde zich op de hoogst gelegen delen van het landschap.³⁴

De oudste vermelding van Dessel gaat terug tot 1271. De betekenis van de oorspronkelijke benaming “Desgele” of “Desschel(e)” is niet duidelijk. Het achtervoegsel ‘-le’ wijst op een bos op zandgrond. De betekenis van het voorvoegsel ‘Desge-’ is echter minder eenduidig. Sommige interpretaties menen dat het afgeleid is het van het Germaanse ‘Pahsu’, wat een das betekent. Desgele zou zo verwijzen naar een bos op zandgrond waar dassen leven.

Dessel maakte tot aan de Franse revolutie deel uit van de Voogdij Mol-Balen-Dessel dat eigendom was van de Sint-Pietersabdij van Corbie (Frankrijk). Door de grote afstand tussen de abdij en haar eigendom werd deze laatste beheerd door een voogd. De oudste documenten voor dit bezit gaan terug tot 1173. Het hoogtepunt van de invloed van de abdij situeerde zich vooral in de 2de helft van de 12de eeuw en was van korte duur. Vanaf de 13de eeuw verloor de abdij de greep en de rechten over haar eigendom door de ondermijning van de voogden en de hertog van Brabant. Dit escaleerde in 1248, wanneer de hertog van Brabant de hoge heerlijkheid (het opperste gezag) in handen kreeg. In 1559 werd het grondheerlijk bezit verkocht aan adellijke families: achtereenvolgens werd ze geleid door de families van Bocholt, van Hoensbroek, de Renesse, d' Isendoorn à Blois en von Fürstenberg. Tijdens de Franse overheersing viel de Voogdij dan uiteindelijk uiteen in drie autonome gemeentes.^{35 36}

1.3.3 Cartografische bronnen

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

³³ IOE 2019 ID:121788

³⁴ IOE 2019 ID: 121749

³⁵ IOE 2019 ID: 121954

³⁶ OVERMEIRE & VERRIJCKT 2017

Ferraris (1771-1778)

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.³⁷

Op de Ferrariskaart (Plan 10) is te zien dat het plangebied zich bevindt in weiland en grasland. De begrenzing van de twee gronden in het zuiden van het gebied wordt gevormd door een hagenrij.

Vandermaelen (1846-1854)

Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten (Plan 11), die gemaakt zijn door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) *Carte topographique de la Belgique* is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.³⁸

Het plangebied ligt in onbebouwd terrein.

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

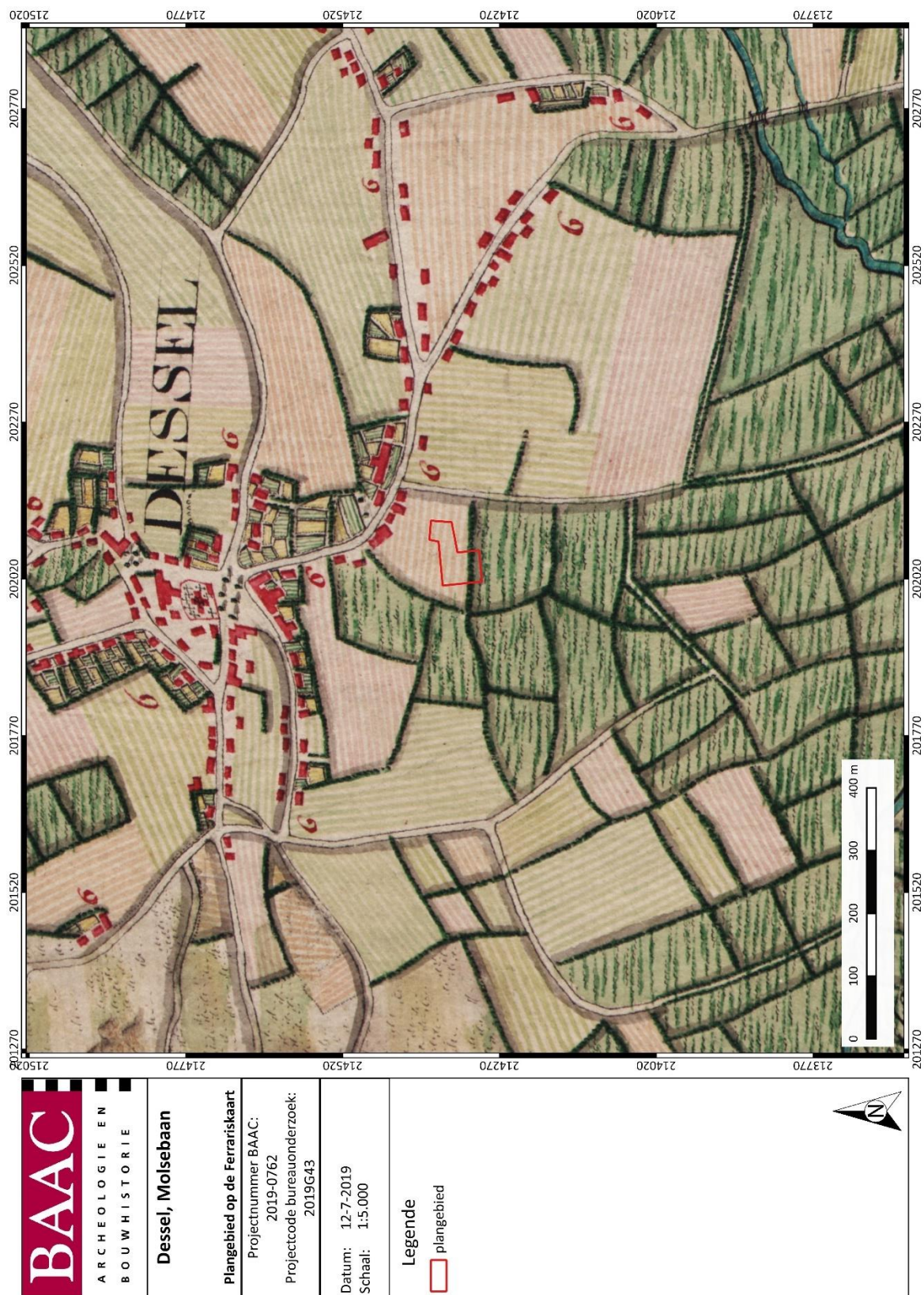
Een andere 19^e-eeuwse kadasterkaart is de Atlas der Buurtwegen (Plan 12). Deze atlas werd opgemaakt in opdracht van de wetgever en had als doel om ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.³⁹

Het plangebied strekt zich uit over lege percelen, die ruwweg de vorm van de huidige percelering benaderen.

³⁷ GEOPUNT 2019b

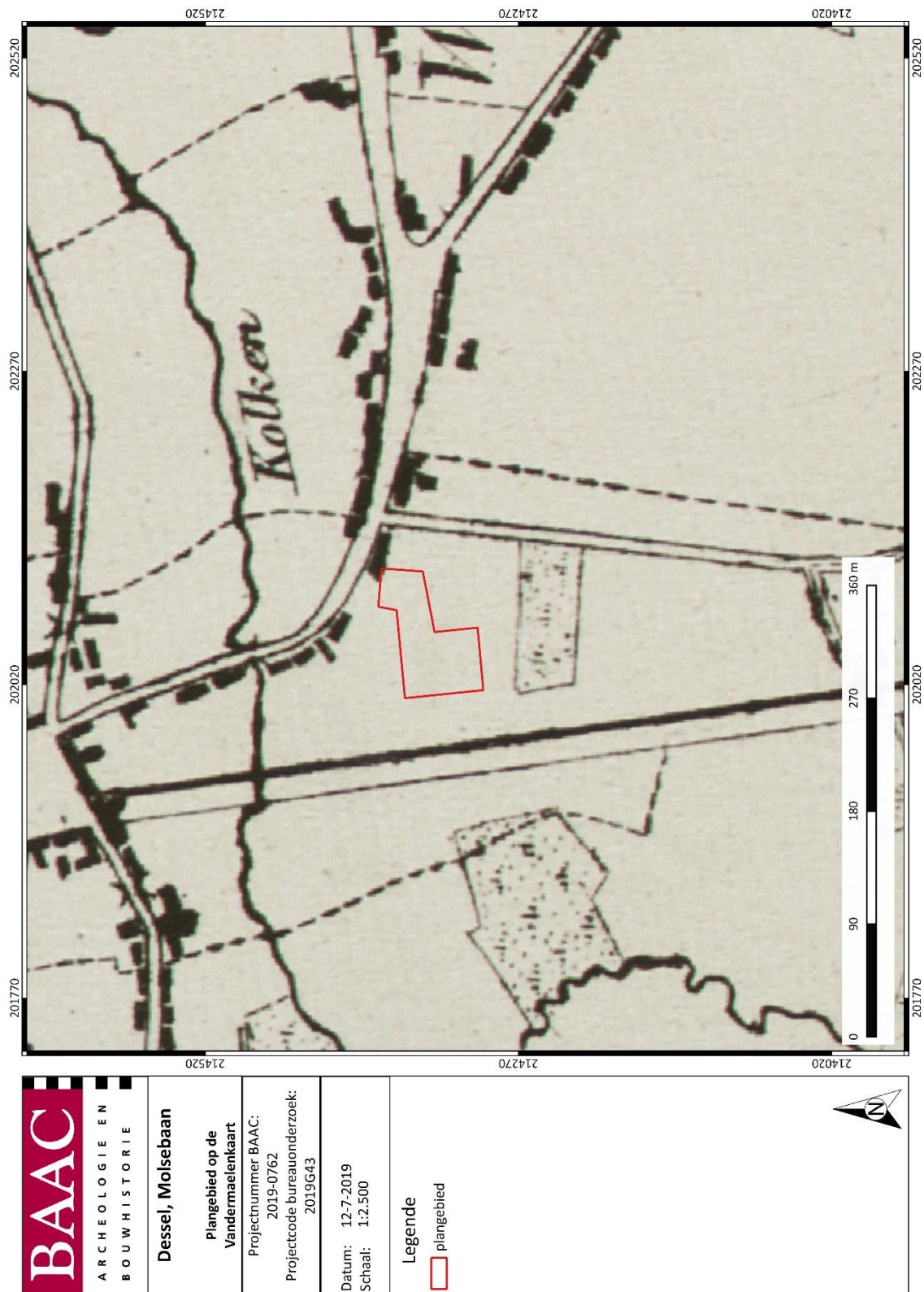
³⁸ GEOPUNT 2019c

³⁹ GEOPUNT 2019a

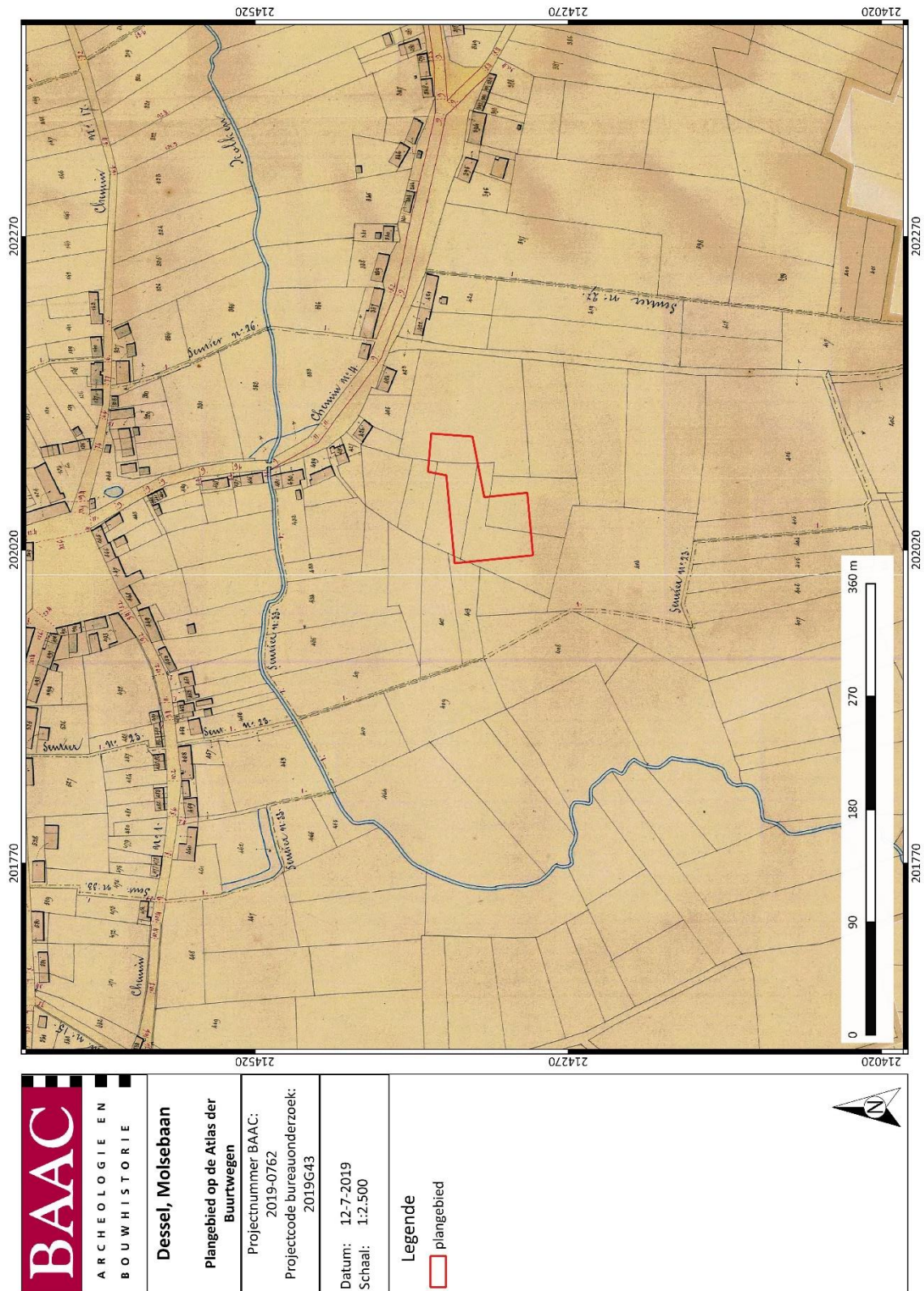
Plan 10: Plangebied op de Ferrariskaart⁴⁰ (1:5.000; digitaal; 12.07.2019)

⁴⁰ GEOPUNT 2019b

Plan 11: Plangebied op de Vandermaelenkaart⁴¹ (1:25.00; digitaal; 12.07.2019)

⁴¹ GEOPUNT 2019c

Plan 12: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen⁴² (1:2.500; digitaal; 12.07.2019)

⁴² GEOPUNT 2019a

1.3.4 Archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied.

Voor het plangebied zelf aan de Molsebaan zijn geen archeologische waarden gekend (Plan 13).⁴³ Rondom het projectgebied werd een aantal meldingen teruggevonden (Tabel 1). Echter betreft het hier uitsluitend vastgesteld 20^e-eeuwse bouwkundig erfgoed.

Op diverse locaties in de buurt werd reeds archeologisch onderzoek uitgevoerd. Onmiddellijk ten noorden van het plangebied werd door het Vlaams Erfgoed Centrum bvba vooronderzoek uitgevoerd op de percelen van de huidige Delhaize.⁴⁴ Het onderzoek schat de mogelijk op aanwezige multiperioden archeologica hoog in. Ten oosten van de Lukasstraat werd door RAAP een bureaustudie⁴⁵ en door J. Verrijckt een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.⁴⁶ Uit dit onderzoek kwam een laat- en postmiddeleeuwse afbakeningsgreppel aan het licht. Ten westen van de Molsebaan werd archeologisch vooronderzoek uitgevoerd door Studiebureau Archeologie. Uit de proefsleuven van dit onderzoek kwam een potentiële ijzertijdsite aan het licht in de bocht van de Kolkenete.⁴⁷

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁴⁸

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
4184	GEMEENTEHUIS DESSEL, 1932-1934 GT.
75543	FIRMA SMET PUTTEN-BORINGEN, 20 ^e EEUW GT.
106339	VERENIGINGSLOKAAL VAN FANFARE DE EENDRACHT, 1925 GT.
106345	INTERBELLUMWONING MET WINKEL, 1934 GT.
106351	ECLECTISCH HERENHUIS VILLA VERBEECK
106353	ECLECTISCH HERENHUIS, 1908 GT.
106355	VILLA, ART DECO, 1939 GT.
106362	TWEE-ONDER-EEN-KAPVILLA, ART DECO, 1941 GT.
106363	HERENHUIS, ART DECO, 1938 GT.

⁴³ CAI 2019

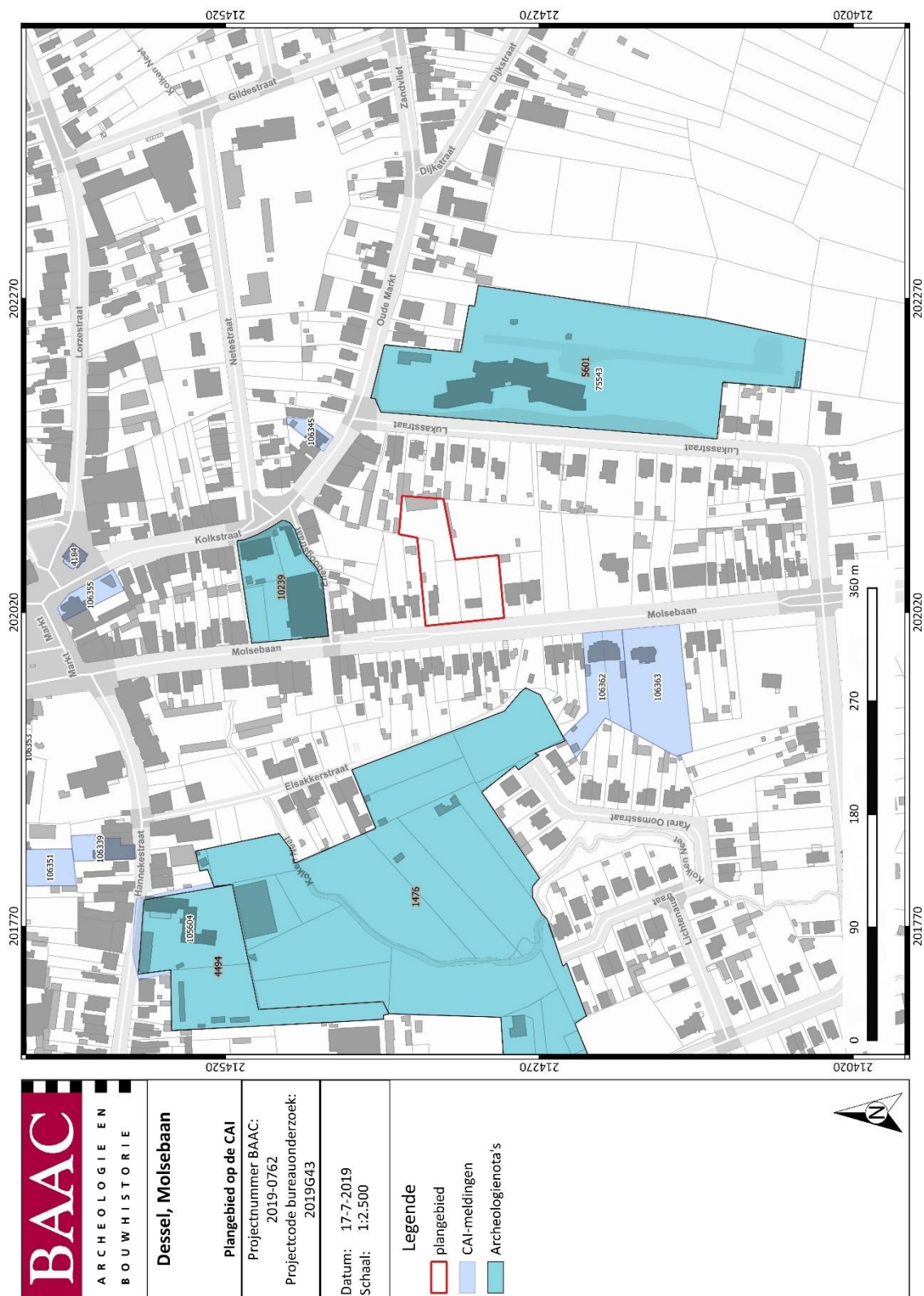
⁴⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2019 ID: 10239

⁴⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2019 ID: 5601

⁴⁶ CAI 2019 ID: 10012

⁴⁷ CAI 2019 ID: 11034

⁴⁸ CAI 2019

Plan 13: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart⁴⁹, met aanduiding van (archeologie)nota's (1:2.500; digitaal; 17.07.2019)

⁴⁹ CAI 2019

1.4 Besluit

1.4.1 Datering en interpretatie

Op basis van de resultaten van dit vooronderzoek kan geen uitsluitend gegeven worden over de datering van eventuele aanwezige archeologische waarden.

1.4.2 Archeologische verwachting

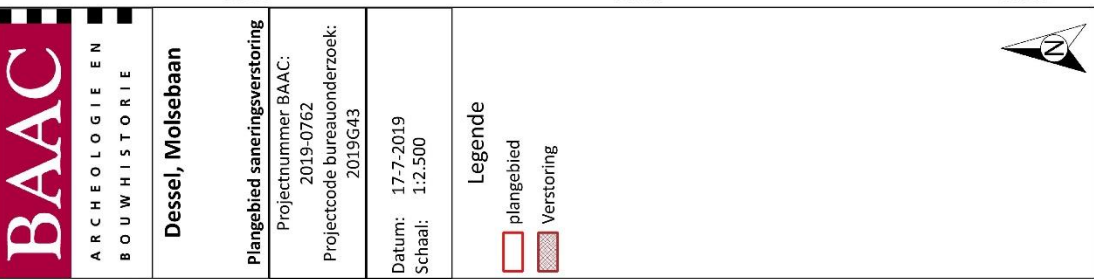
Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Het plangebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen.

Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is er niets voorhanden wat betreft historische bronnen die relevant zijn voor het plangebied. De enige manier om hierover informatie in te winnen is dan ook veldonderzoek met ingreep in de bodem. Onderzoek in de buurt ondersteunt het archeologisch potentieel van het plangebied (podzolbodems, aanwezigheid ijzertijd en middeleeuwse resten,...).

Recente ingrepen

In 2014 werd het zuidelijk gedeelte van het terrein, percelen 1016K, 1016M en ten dele 1016P, gesaneerd wegens een stookolielek. De ingrepen van deze sanering gingen tot 4 m onder het maaiveld en hebben dus een aanzienlijke impact op het archeologisch potentieel van het plangebied. De verstoorde oppervlakte heeft een grootte van ongeveer 2.000 m².⁵⁰

⁵⁰ Saneringsrapport (bijlage 1)

Figuur 5 Plangebied met aanduiding verstoring door saneringswerken⁵¹ (1:2.500, digitaal, 17.07.2019)

⁵¹ Saneringsrapport (bijlage 1)

1.4.3 Potentieel op kennisvermeerdering

Naast de verstoring door de saneringswerken, is er binnen het plangebied ook een 20^e-eeuws woonhuis met bijgebouwen aanwezig, alsook een schuur. De funderingsdiepte van deze gebouwen is onbekend, maar een aanzienlijke impact op het bodemarchief is waarschijnlijk. De gebouwen hebben een gezamenlijke oppervlakte van ca. 450 m².

Deze verstoringen houden in dat slechts ca. 2300 m² van het terrein een potentieel onaangeroerd bodemarchief heeft.

Gezien de beperkte oppervlakte van potentieel onverstoorde grond binnen het plangebied lijkt kenniswinst uit sleuvenonderzoek eerder beperkt.

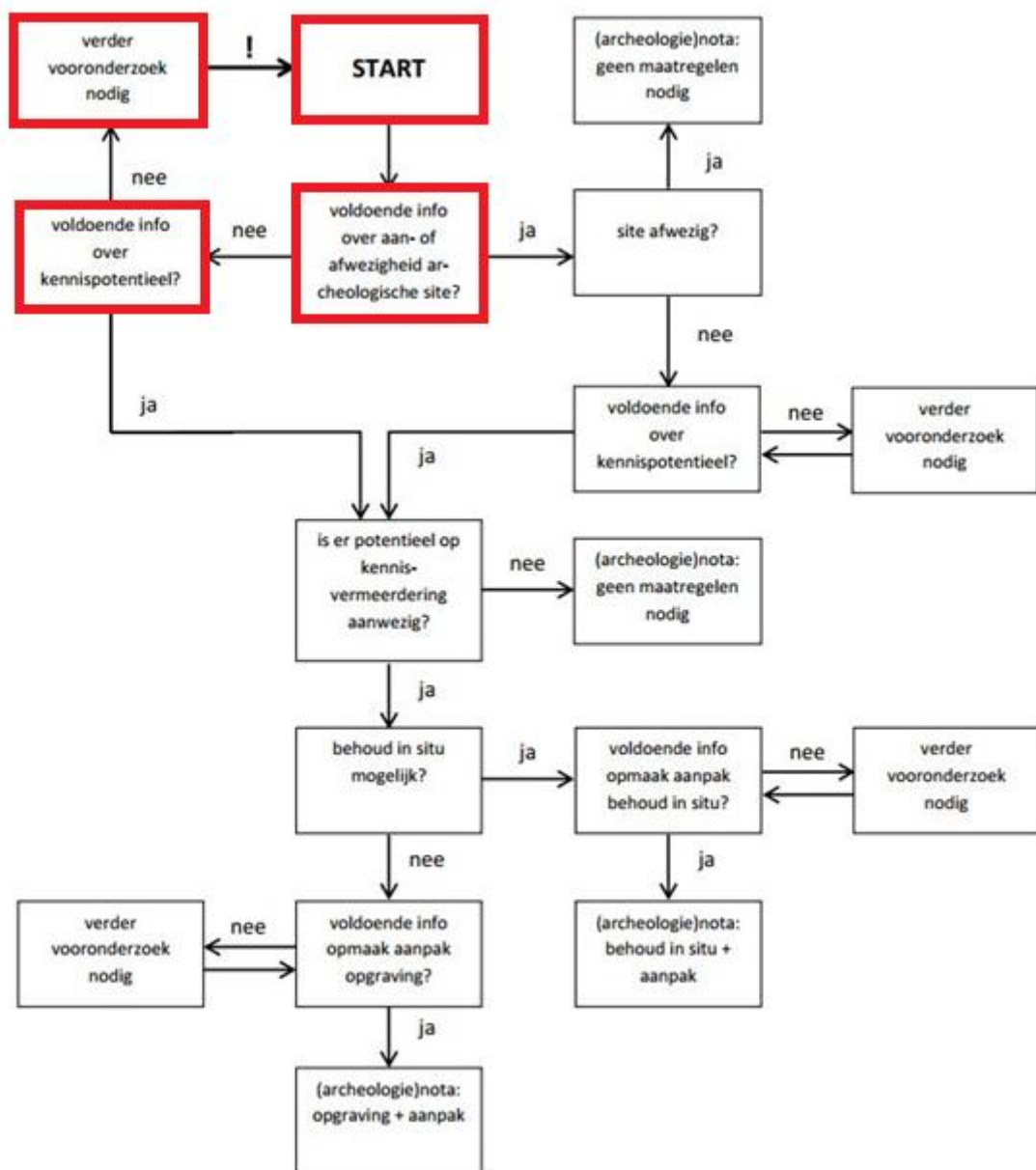
Een landschappelijk booronderzoek zal een beter begrip van de bodemsamenstelling en -gaafheid opleveren en mogelijke aanwezige steentijdsites aan het licht brengen.

1.4.4 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Na voltooiing van elke fase in het vooronderzoek wordt afgewogen of verder vooronderzoek noodzakelijk is en wat de aard van dat vooronderzoek is.

Deze bureaustudie biedt geen sluitend antwoord over het afwezig zijn van archeologische waarden in de bodem en dient gevolgd te worden door een landschappelijk booronderzoek om de aanwezigheid van intacte bodems en potentiële steentijdarcheologie te verkennen. De modaliteiten van dit onderzoek staan beschreven in het Programma van Maatregelen (PvM).

Uit een positief resultaat zal geadviseerd worden om het volledige traject steentijdonderzoek verder te zetten. Dit vervolgetraject bestaat uit een verkennend archeologisch booronderzoek (VAB), eventueel gevolgd door een waarderend archeologisch booronderzoek (WAB). Indien deze de vragen vooropgesteld in het PvM niet afdoende kunnen beantwoorden, moet dit onderzoek opgevolgd worden door een proefputtenonderzoek.

Figuur 6: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek⁵²

⁵² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017, fig.3.

2 Samenvatting

Deze archeologienota is opgesteld in het kader van de aanleg van een nieuwbouw polyvalent handelsgebouw langs de Melsebaan te Dessel. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van rioleringen, nutsleidingen, waterrecuperatiewerken,...) die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed.

Uit historisch kaartmateriaal blijkt dat het plangebied in de 18^e en 19^e eeuw niet verstoord werd door bouwwerken en dus over een redelijk intacte bodem kan beschikken. Ook bouwingrepen in de 20^e eeuw lijken eerder beperkt. Echter is sprake van een diepgaande verstoring tot op 4 m onder het maaiveld van 2000m² van het plangebied door bodemsaneringswerken ten behoeve het verwijderen van gelege stookolie uit de ondergrond.

Omdat de impact op het kennispotentieel van het plangebied door deze ingreep navenant is, wordt er in deze studie geadviseerd om het vervolgonderzoek ruimtelijk te beperken tot de niet-gesaneerde zone en operationeel te beperken tot landschappelijke boringen. Indien deze een positief resultaat bieden dient archeologisch verkennend en eventueel archeologisch waarderend geboord te worden in het kader van steentijdonderzoek, indien nodig gepaard met proefputten in functie van artefactsites.

3 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (1:5.000; digitaal; 11.07.2019)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (1:800; digitaal; 11.07.2019)	3
Plan 3: Plangebied met plangebied op orthofoto (1:1.000; digitaal; 11.07.2019).....	8
Plan 4: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM), met aanduiding van de waterwegen (1:12.500; digitaal; 11.07.2019)	14
Plan 5: Plangebied en hoogteprofielen op het DHM (1:400; digitaal; 11.07.2019)	15
Plan 6: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart (1:40.000; digitaal; 11.07.2019).....	18
Plan 7: Plangebied op de Quartairgeologische kaart (1:40.000; digitaal; 11.07.2019).....	19
Plan 8: Plangebied op de Quartairgeologische kaart (1:10.000, digitaal; 11.07.2019)	20
Plan 9: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (1:5.000; digitaal; 17.07.2019).....	23
Plan 10: Plangebied op de Ferrariskaart (1:5.000; digitaal; 12.07.2019).....	26
Plan 11: Plangebied op de Vandermaelenkaart (1:25.000; digitaal; 12.07.2019)	27
Plan 12: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen (1:2.500; digitaal; 12.07.2019).....	28
Plan 13: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart, met aanduiding van (archeologie)nota's (1:2.500; digitaal; 17.07.2019)	30

4 Lijst met figuren

Figuur 1: Zicht vanop de Molsebaan op het woonhuis (l.) en het bureau (r.)	6
Figuur 2: Zicht vanop de Molsebaan op de bureauruimte.....	6
Figuur 3: Toekomstige inplanting.....	9
Figuur 4: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart betreffende het plangebied	21
Figuur 5 Plangebied met aanduiding verstoring door saneringswerken (1:2.500, digitaal, 17.07.2019)	32
Figuur 6: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek.....	34

5 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	29
---	----

6 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2017. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*, Brussel.
- AGIV, 2019a. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: QUARTAIR 1:50.000. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2019b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Bodemkaart.
- AGIV, 2019c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2019d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootchalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2019e. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, zomeropnamen, kleur, 2016, Vlaanderen.
- AGIV, 2019f. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: QUARTAIR. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2019g. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- BEYAERT, M. et al., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.
- CAI, 2019. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- DOV VLAANDEREN, 2019a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2019b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- GEOPUNT, 2019a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2019b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2019c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GOOGLE, Google Street View. Available at: <https://www.google.be> [Accessed January 11, 2018].
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED, 2019. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/> [Accessed February 27, 2017].
- IOE, 2019. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.

OVERMEIRE, J. & VERRIJCKT, J., 2017. *Archeologienota Dessel, Niras, BAAC Vlaanderen bvba, rapport 398*, Mariakerke-Gent.

7 Bijlagen

Bijlage 1: Saneringsrapport

Bijlage 2: Tussentijds saneringsrapport